

Langenud sõdurite mälestussamba avamise püha

Kadrinas, 15. augustil 1926 a. kell 11 e. l.

—H—H—H—H—H—H—H—H—H—H—
Kiidetud olgu Issand! Igapäev kannab
tema meid; Jumal on meie abi. Meie
Jumal on äraste Jumal ja Issandal Je-
hooval on ka teesid surma eest hoida.

Taav. l. 68, 20. 21.

I

Homniku laul.

Omal viisil. 141.

Oh anna tuhat keelt Sa mulle, Ja tuhat kordseks tee
mu suul! Siis tuhat laulu laulan Sulle, Mu Issand, ja ei teegi

muud, Kui et ma kiites kuulutan, Mis kallist armu Sinult saan.

Oh, et mu keel ka sinna kostaks, Kust päike paistab hiilgades! Et tänades mu weri woolaks Nii kaua kui hing ihu sees, Wiiks kiitust wiimne were tilk, Tooks tänu iga silmapilk!

Mu kiitust, Jumal, wastu wõta, Ehk ta küll wäeti, nõdruke! Kui saan siit taewa üles tõtma, Siis ingliseltis rõõmsaste Ma laulan uue wäega Sull' tuhat halleluuja ka!

Ausamba juures.

Meil on tugew linn, tema paneb õnnistust meie müüriks ja kantsiks. Jes. 26, 1.

Wiisil: Üks kindel linn ja warjupaik. 316.

Meil tuleb abi Jumalast, Kes ikka wägew olnud! Ta päästab hädast wägewast, Mis meie peale tulnud, Küll kuri waenlane Meid wihkab kurjasti, Ta tuleb sõdima Nüüd ka walusega, Ei ole tema sarnast.

Kõik meie nõu on tühine, Ei mõju meie wägi; See wõib meid aita õieti, Kes patust lahti tegi. Kes see on? küsid sa, Suur Jeesus! kosten ma, See Issand suurest wäest, See Jumal, kelle käest Kõik wõimus meile tuleb.

Ehk oleks ilm täis kuradid, Kes tahaksid meid neelda, Ei karda meie ühtegi, Küll Jumal wõtab keelda: Ehk olgu hirmus meel Küll kurjal waimul weel, Ei siiski wõimust saa, Sest oma sõnaga Küll Jeesus teda wõidab.

Piiskopi kõne.

Pasuna ja ühendatud koorid: Kõik taewad laulwad...

Ausamba awamine walitsuse esitaja poolt.

Hümnus.

Ausamba õnnistamine.

Ühendatud koorid: Ülemaailmade... Koguduse laul.

Omal wiisil. 229.

Oh wõtkem Jumalat Suust, südamest nüüd kiita, Kes suuri asju teeb, Ja temale au näita, Kes emahust ju Meil teinud palju head, Ja praegu hoidwad weel, Meid tema armu käed.

Au olgu Isale, Mu suure Jumalale, Ja tema Pojale, Mu auukuningale, Ja Pühal' Waimul ka, Kolmainul algusest, Kes oli, nüüdki on, Ja jääb ka igawest.

II

Langenute mälestamine.

Ühendatud koorid: Isamaa ilu hoieldes.

Leinakella helisemine.

Wabadussõjas langenud:

A. Abner, A. Stock, R. Strick, A. Suuk, J. Suuk, R. Kolts, J. Balder, J. Männik, J. Serm, J. Bachmann, H. Bockfeldt, K. Erdmann, M. Jaakmann, H. Kübarsepp, R. Mathiesen, A. Sa-

melselg, A. Wunderlich, J. Tiidemann, J. Schwarzberg, R. Weika, A. Rost, A. Rukki, A. Raado, H. Wolke, K. Peinar, J. H. Tertts, J. Kalipe, J. Rätsepp, J. Rawanas, K. Rawanas, J. Birkholz, K. Jõgisoo, A. Letsius, A. Mühlberg, H. Siispool, G. Treufeldt, K. Wahrberg, A. Walsiner, H. Willberg, 2 tundmata sõdurit.

Pasunakoos: Jumal, sull' ligemal — esimene salm.

Kogudus:

Ja kui siit muremaalt Hüüad sa mind Koju, kus igawest leian ma Sind, Lauldes siis tulen ma taewasse elama Jumal, sull' ligemal! Ligemal sull'!

Leina kella helisemine.

Maailma sõjas langenud:

A. Allese, A. Allikberg, A. Auendorf, J. Anni, Wenn. R. ja J. Bachmann, K. Bankier, A. Biin, E. Elhi, J. Birkholz, R. Bockfeldt, N. Federmann, Venn. K. ja R. Eshbaum, J. Herm, Joh. Joorits, Jak. Joorits, P. Hunt, R. Juss, A. Kaarenberg, J. Kirschmann, A. Kadak, A. Kilkmees, J. Kübarsepp, J. Kelder, R. Kirsch, E. Mõek, J. Klomann, J. Lillepea, J. Lepiksaar, A. Lichtfeldt, A. Kurimu, R. Letner, J. Neidek, J. Nante, J. Maamägi, A. Naeltok, M. Manderfeldt, J. Montag, wenn. Aleks ja Alfr. Nukk, J. Obst, A. Pellfeldt, R. Riska, J. Rinde, R. Letner, J. Saapas, K. Schwarzberg, J. Rawanas, wenn. Jaan ja Joh. Rihter, R. Retzold, J. Strick, E. Tokmann, A. Pilt, J. Seefeldt, K. Seefeldt, J. Tipp, K. Tamm, J. Suuba, K. Venig, R. Weitmann, J. Suuk, P. Wiederkom, A. Tepper, wenn. J. ja H. Wau, E. Werkraud, J. Truuwerk, A. Terner, J. Wildek, J. Koppas, M. W. Westholm.

Kogudus:

Las' mind su külge jääda, Kui usklik lapsuke, Ja elu nõnda seada, -Et saan siit taewasse.

Seal alati wõin kiita Sind, Kristus Isaga Ja Pühal Waimul näita Suurt auu lõpmata.

Mõlemates sõdades haawadesse, haigustesse surnud ehk teadmata kadunud:

K. Allese, A. Fäelmann, K. Kübarsepp, K. Mulk, J. Perlits, J. Richter, J. Stern, K. Siipan, A. Talsen, K. Tomikas, K. Eschbaum, J. Lemke, M. Lans, K. Künnap, H. Pahlen, J. Rawanas, J. Apfelbaum, A. Birkenfeldt, J. Treimann, O. Treufeldt, R. Wiikmann, wenn. H. ja A. Tammark, H. Priedenthal, E. Maamägi, E. Lindemann, T. Tamm, J. Mond, A. Lõnik, F. Tops, E. Toompä, J. Heide, A. Miltop, J. Grutop, W. Klawers, J. Kübarsepp, J. Bergmann, J. Mikfeldt.

Sõdade keerus wägiwalla ohwriks ja ka juhusliselt langenud:

W. Kraut, H. Kukkk, P. Passau, F. Silberstern, J. Wilu, A. Rünk, A. Treiberg.

Kogudus:

Jerusalem, sa püha taewa linn, Ma ootan waluga, Et

ma kord sinu sisse jõuaksin, Mu süda rahuta. Kõik ilmamaad ma jätan, Siis maha rõõmsaste, Ja armu tiiwul tõttan, Siit ära ülesse.

Jehoowa on omas pühas templis: Tema palge ees ole wait, kõik maailm!

Üleüldine waikne palwe.

Palwe ja piiskopi õnnistamine.

Koguduse laul:

Kiitke, oh rahwad ta kõrget nime. Ja laulge tänu temale Sest tema tegu on selge ime, Ta au ei lõpe iiale. Jumala lapsed ühest suust Laulgem kolmainu austust! Halleluuja, halleluuja!

III

Ühendatud koorid: Enne ja nüüd . . .

Kõned ja pärgade panek.

Eesti muld ja Eesti süda — Kes neid jõuaks lahuta! Koidula.

Ühine lõpu laul:

Eestimaa, mu isamaa, Kuis mull' armas oled sa! Murdwad kanged tormid, tuuled, Sinu wiimased tammepuud, Siiski hüüdwad minu huuled: Eestimaa sull, annan suud! Eestimaa, sull' annan suud!

Eesti waprad wanemad Waimuwallast waatawad; Peas neil paistwad pärli kroonid, Wõidulaulud kõigil suus, Kojas kuninglikud troonid, Kuldsed kandlid palmipuus, Kuldsed kandlid palmipuus.

Eestimaa, Su mehemeel Pole mitte surnud weel! Peab surm ka rohkem lõikust Sõjakäras hõelasti, Truuiks jääme isamaale Wiimse were tilgani, Wiimse were tilgani.

Jumal juhib Eesti ajaloo!

M. J. Eisen.

1921 a. 3. jaanuaril peale jumalateenistust kirikus ja palwetamist sõdurite kalmuküngaste juures soowitati kogudusele korjandust toime panna sõdurite ausamba ehitamiseks, milleks kohe esimesed annetused tehti. 13. jaanuaril 1921 a. otsustas Kadrina kiriku nõukogu üle kihelkonna korjandust awada ja walis ehituskomitee, sinna juure walib iga Kadrina piirides olew wallawalitsus, ühisus ja seltskondline asutus 1—2 liiget. Kiri-kuehituse pärast (1922 a.) lükati mõtte teostamine edasi, 1923 a. wõttis täiskogu küsimuse jälle üles. Oktobrikuus 1923 a. walmistas õpetaja kawandi, mis komitee poolt wastu wõeti. Üleskutse peale hakkasid koguduse liikmed wabatahtlikult materjali wedama. Suwel 1924 a. käis Udriki kooliõpetaja Toomas Uttendorf († 1924.) Udriki, Imastu, Undla kogukonna külades ringi, märkis kõlbulikumad kiwid ära, mis ka kohale weeti. Üle terve kihelkonna algas ilusate looduse kiwide kohale toomine, ka kaugemalt, nagu Kõnnu-Mulgilt, Lasilast toodi neid. Suure põnewusega oodati Saksi Tillialliku sookiwi pärale jõudmist.

18 meest ja 1 naisterahwas tõstsid teda kahe päewa jooksul soost wälja. Paljamäe metsa sambla alt leiti Kalewipoja kelk üles. Weebruari kuu 1925 a. olid Saksi walla wanad ja noored mehed wäljas nagu pulma sõidule, ja kiwi oligi kiriku ukse ees. —

Töö algas suwel 1924 a. palwega. Esimesed labida täied mulda tõstsid wälja ministrid O. Strandmann ja Th. Rõuk. Wundamenti rajas tärklise wabriku juhataja hra Mägi; sihtjoon wõeti altari eest. Suure rahwa osawõtmisel oli surnuaia pühal 1924 a. nurgakiwi panemine, dokumendid klaaspurgis müüriti sisse. Vundament tehti 21' pikk ja 21' lai, 6' sügaw. Liigutamata maa peal tulid paganaaja hauad ilmsiks (maetud põhjast lõuna, pakust tehtud kirstudes, surnute juures ehteasjad ja sõjariistad (ajast 800—1000 a.). Mälestuskalju seisab wanade kangelaste haudade peal, wabadussõja kangelaste haudade ees.

1925 a. algas suwe lõpupoole kalju ülesehitamise töö ja lõpetati suwel 1926 a. Alalised töötajad oliwad Muhusaare Suure walla liikmed: Georgi Tarwis, Iwan Tarwis, Aleksander Tarwis, Wassili Lahke; Undlast: Aleks. Harf, materjali weoks Aug. Lööper, betoonimudelite walmistaja Teinfeldt; betoonikiwiraiuja Werkman. Sõdurite nimed kiwitahwlite peale kirjutatas Schwalbe—Rakwerest. Teised suure kalju ja nurga kaljude tahwlid walmistas ja kirjutas E. Didwig—Rakwerest. Suurte kiwitahwlite ülestõstmist juhatas Lillestern Kadrinast. Saksi kiwi tõstmiseks andis Wiru tärklise wabrik palgid, Rakwere maakonnawalitsus suure tali; juhatus andis hra Mägi, töömehed ehtasid kõrged tugewad telingid, ja rahwa juuresolemisel tõsteti kiwi (600 p.) 3½ sülla kõrgusele. Kogudus on selle töö juures kaastegew olnud ja kaljuga ühte seotud oma koha, küla ehk walla kiwidega.

Tööd juhatas kawandi walmistaja.

Sõdurite nimede tahwlid seisid enne kirikus altariruumi ees; kiwid on küll wäljaspoolt toodud, olid nimeta; juba Rootsi walitsuse ajal olid omanikud tundmata. —

Kadrina ausammas kujutab endast kalju, looduse kiwidest kokku seatud. Tema ees- ja tagakülg on altari taolised. Sõdurite nimede tahwlid piirawad kõrged pilastrid, wiimaste ümber kerkiwad kaljud üles poole. Ülewal lõpeb ehitus katuse willuga, mille alla wabaduse rist paigutakse. Eeskülje peal on wabadussõjas langenute nimed. Nende all on salm Joan. 15, 13. Suuremat armastust ep ole ühelgi, kui see, et tema oma elu jätab oma sõprade eest". Wahe karniisi all on tahwel apost. Paulase sõnadega Athenas apost. teg. 17, 24—26. Jumal — on teinud ühest werest kõik inimeste soo kõige maa peal elama, ja on määranud aja, mis ta enne on seadnud ja rajad, kus nemad peawad elama". Selle ees on kolm trepi astet, need lõpewad nurga kaljudega rohelistest kiwist, punase süüga — rahwa lootus täide läinud ohwri läbi.

Paremat kätt kalju peal on kotka taoline kiwi. Kalju kolme kiwilaudade peal on: Eesti wabaduse wäljakuulutamine Pärnusa 1918 a., Eesti meele eestwõistleja Kadrinast Dr. Kreutzwald (kaugelst näen kodu kaswama . . .); Eesti keele eestwõitlejad Kadrinas: mag. H. Stahl; praost Brockmann; õp. Knüppfer.

Pahemal pool: Eesti rahuleping Tartus 1920; Eesti sõjawaie osad Kadrinas V. jalgwäe rüg. 6 komp. Kadrina Rakwere kaitseliidu osad 18. det. 1918 a. I jalgw. rüg. 4 pat. dess. komp. 13 ja 14 komp. ja V. rüg. 3 komp. 10., 11. jaan. 1919. I. diviisi staap 12. jaan. 1919. Soomusrongid Kadrinas 18. dets. 1918, 12. jaan. 1919. „Kiitus elupeastjatele!“

Õhtupoolse ausamba külje peal on maailma sõjas langenute nimed salmiga: „Ole ustav surmani, siis tahan ma sulle elukrooni anda!“ Ilm. 2, 10.

Selle all: „Kui seda, keda tema ema trööstib, nõnda tahan mina teid trööstida.“ Jesaja 66, 13.

Siis järgneb: „Mõttele selle peale, kes puhkab lahinguväljal, kaitsekraavis, merepõhjas, ühis- ehk üksikhauas wõeralmaal!“

Astete kalju peal paremat kätt: Soome sõjawaied Kadrinas jaan. 1919 a. „Kiitus silla ehitajatele!“ Wabadussõja ohwrid (arwud). Sõja keerus surma saanud. Ja lõpuks: Aleksandrias suri Püha Kadri, see on tõlkes: „alati puhas.“

Kalju peal pahemat kätt: mõlemates sõdades langenute ja jäljetult kadunute nimed.

Kaljuotsas must kiwi (wist meteor) kujutab — kantselei wärawalt waadatud — hiigla sõduri pead taewa poole pööratud silmadega.

Lõune pool on kalju sisse kirjutatud:

Mälestuskalju | sõjas langenute kangelaste | auks | tänulik | Kadrina kogudus.

Su üle Jumal warjaku!

Selle alla tuleb — (raha puuduse pärast pooleli) — bronsreljeef tahwel: keskpaigas ratsa ülemsõjawäejuht; tema ees kaowad wiimased waenlased; tema järel sammuwad Eesti sõdurid, nende järel Jaan Poska rahulepinguga. Sõjajuhi üle püha Kadri — Kadrina koguduse palwed ja õnnistuse soowid, ja pilwest astub wälja lauluisa Kreutzwald kuldkannel käes. Pildi raamiks soomusrong.

Ausamba põhjapoolne külj. Kalju sisse kirjutatud: „Au olgu Jumalale.“ Eesti on nüüd waba. | Linda ära nuta! | Kalewi kalmul lehwib sini-must-walge lipp. | Kalewipoja künnil kõlab rahwa rõõmuhääl. | Waprad wirupojad walwel | sõjariistad käes, | Jõepeere' Riismetsast tulnud lauluisa hüüd südames-suus: | „Isamaa ilu hoieldes | waenlaste wastu wõideldes.“

Selle all bronsreljeef: Keskpaigas kõrgel Riigikogu hoone. Paremat kätt Linda istub Ülemiste järwe kalju peal, waatab rõõmsa meelega Riigikogu hoone peale; pahemat kätt künnab Kalewipoeg mõek wööl, Neeruti mäed. Tema üle keerleb kotkas.

Wiimase reljeefi kujuri töö kulud wöttis härra J. Rumberg oma peale. Bronsreljeefid walmistab kujur K. Rosenthal.

Kalju otsa peal lainetawad weel kord wood, sisaldades muret, walu, rõõmu ja wõitlemist, wäljasirutades iga nelja kaarde kiwistand tulelondid. Siis järgneb suur kalju rüngas — wabaduse wöidu sümbol — Saksi kiwi — (ka ordu ajal oli Saksi

prümää) — ja kõik on rahu leidnud suure taewa poole sirguwari ristil all. —

Kaks kaljupinki (koit ja ämarik) pakuwad palwetajatele ja rändajatele puhkust. Punane kalju — Wohnja Kalukse küla kingitus. Kahe pingi wahel ühe peremehe poolt annetatud südametaoline kiwi, millest sõdur sõjas wigastatud kätt tänuks sulle wastu sirutab. Loe Koidula sõnad.

Ausamba ümbruskond on piiratud raudketiga kiwipostide peal, annetatud Wohnja põllumajandusliste ja tööstuse ettewõtete kasutamise Ühisuse poolt ja kohale weetud Wohnja walla liigete poolt. Ausamba jalg on lilledega ilustatud Udriki ja Aaspere asutuste poolt.

Tänu kõigile, kes aitasid kalju ehitada!

Tähendagu igauks ise oma perekonna liikmetele üles, misuguse kiwi tema annetas ehk mil wiisil tema tööd toetas. —

Wäljawõte Kadrina sõdurite ausamba

ehituskomitee kassaraamatust kuni 5. augustini 1926 a.

1921—1922.		1923—1924.		1924.		1925.			
Korjatud Kadrina kirikus, kantseleis	4.281,50	Annetused	5.645,—	Tööde peale	66.296,—	Wohnja wallawa-walitsus	5.000,—	Tööde peale	157.590,—
Kihleweres piduõhtu	4.131,75	Pidu Neeruti mägedes	45.002,—	Tsement ja lubi	12.000,—	Rakwere wallawal.	1.000,—	Materjaalid	44.795,—
Kihleweres koolilastepidu	738,—	Ündla walla walitsus	10.000,—		60.647,—	Aaspere wallawal.	1.000,—		202.385,—
Kadrina tarvitajate Ühisuse poolt	1.000,—					Saksi wallawalit.	5.000,—		
Korjanduse raamatud	34.994,25					Kadrina Laenu- ja Hoiu-Ühisus	10.000,—		
Kadrina Hariduseltsi pidu	7.915,—					Wiru Osa-Ühisus	5.000,—		
	53.060,50					Kadrina Har. Selts	15.000,—		
						Annetused kiriku juures	2.250,—		
						Armulaualised	960,—		45.210,—

Laenud:

Joh. T. Imastust	10.000,—	
W. W. Imastust	15.000,—	
R. J. Undlast	2.000,—	
J. O. Undlast	20.000,—	
Kadrina Laenu- ja Hoiu Ühisus	50.000,—	87.000,—
Kadrina kiriku nõu- kogu poolt mägedes peetud piduarwel		30.000,—
Annetused		675,—

1926.

Annetused	1.325,—	
Undla wastastiku tulekinnituse selts	3.000,—	
Laenu Wiru Osa- Ühisus	25 000,—	29.325,—

305.917,50

1926.

Tahwliite walm. ja nimede kirjut.	34.900,—	
Tööde eest	14.150,—	
Tsement, lubi, kriit	5 890,—	
Materjaali wedu	3 870,—	
Sõidu kulud	1.000,—	
Weiksed kulud	750,—	60.560,—

341.441,—

Selle järel on 35.523 m. 50 p. enam wäljamakstud kui sissetulnud, mis tasuda tuleb, nõndasamuti ülewalnimetatud laenud, Fels'i ja Balder'i poearwed — (nüüd 10% laenu näol) ja tööde arwed. Mõne ühisuse poolt lubatud toetused ei ole weel mitte wälja makstud. Loota on, et rahwas ehitust toetab ja sihtkapitali walitsus wastu tuleb, et ka kujuritöö saaks lõpule wiidud.

Ausammas seisku rahwa kaitse all tulewatele põlwe-
dele suurt ajaloolist sündmust Eesti Wabariigi tõusmist
silma ette kujutades ja ohwrid meelde tuletades.

